

Advies Archeologische Monumentenzorg 2010- nr. 44

Deel 1) Concept selectiebesluit archeologie

Deel 2) Beoordeling archeologisch rapport

	naam	Gemeente/bedrijf	Datum	paraaf
Aanvrager	Dhr. M. Farla	Gemeente Son en Breugel	25-2-2010	
Auteur(s)	Ria Berkvens	Samenwerkingsverband Regio Eindhoven Milieudienst	11-3-2010	
Controle	Jacob Schotten	Samenwerkingsverband Regio Eindhoven Milieudienst	11-3-2010	

Advies Archeologische Monumentenzorg: Concept selectiebesluit archeologie gemeente Son en Breugel

Bevoegd gezag: Gemeente Son en Breugel
Dhr. M. Farla
Postbus 8
5690 AA Son

Datum: 11-3-2010

Locatie: Plangebied Son, Ikea Ekkersrijt, gemeente Son en Breugel

Project: *Gemeente Son en Breugel. Plangebied Son, Ikea Ekkersrijt. Archeologisch inventariserend veldonderzoek (karterende fase), D.F.A.E. Voeten (BAAC rapport V-09.0289), februari 2010, Den Bosch.*

Van: Samenwerkingsverband Regio Eindhoven
Milieudienst
Mevr. Drs. Ria Berkvens
Tel. 040-2594780
E-mail: R.Berkvens@milieudienst.sre.nl

Concept selectiebesluit archeologie Ikea Ekkersrijt te Son, gemeente Son en Breugel

Hoewel in het plangebied Ikea Ekkersrijt te Son op basis van de resultaten uit het archeologisch vooronderzoek een archeologische vindplaats niet kan worden uitgesloten, achten wij de kans op het aantreffen van waardevolle archeologie hier erg klein. Voor het plangebied geldt een middelhoge archeologische verwachting voor resten uit de late prehistorie tot en met de Nieuwe tijd. Op basis van het uitgevoerde veldonderzoek bleek het plangebied te liggen in een beekbedding die waarschijnlijk in de Nieuwe tijd is opgehoogd met plaggen en zand. Het noordelijke deel van het terrein is mogelijk bij de aanleg en bouw van het bedrijventerrein diep verstoord. Gezien de beperkte omvang van de verstoring door de uitbreiding van de Ikea vestiging ten opzichte van de archeologische verwachting, lijkt archeologisch vervolgonderzoek hier niet de gewenste inhoudelijke meerwaarde te hebben. Door de kleine omvang van het te verstoren onderzoeksterrein (een onverstoorde oppervlakte van ca. 2500 m² met een ontgravingsdiepte van 75 cm –mv) is de kans groot dat slechts flarden van bewoningssporen vrijgelegd kunnen worden. Dat betekent dat resten van nederzettingen of andere activiteiten vrijwel uitsluitend incompleet opgegraven kunnen worden, meer dan een indicatie dat er bewoning is valt er niet aan te ontleen. De kans dat bijvoorbeeld een compleet erf of een gracht onderzocht kan worden is vrijwel nihil. Dit leidt ons tot de conclusie dat de vindplaats niet als waardevol en daarmee behoudenswaardig is aan te merken. Op grond van deze bevindingen is er met betrekking tot archeologie geen belemmering ten aanzien van de geplande nieuwbouw.

De aanwezigheid van archeologische resten, ook in gebieden met een lage verwachtingswaarde kunnen nooit geheel worden uitgesloten op basis van het uitgevoerde onderzoek. Mochten er tijdens toekomstige grondwerkzaamheden toch onverwacht archeologische vondsten en structuren worden

aangetroffen, dan dient men dit zo spoedig mogelijk bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) en de gemeente te melden (Monumentenwet 1988, artikel 53).

Een archeologische begeleiding door vrijwilligers kan in dit geval eventueel als voorwaarde worden opgenomen bij het verlenen van de bouwvergunning. Voor archeologische begeleiding (het 'leesbaar maken van archeologische sporen bij niet archeologische graafwerkzaamheden') is geen vergunning nodig. Het verder afwerken van sporen (zoals scherven en kuilen uitgraven) valt onder opgraven en daar is een vergunning voor nodig van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Aan deze toestemming worden voorwaarden verbonden, bijvoorbeeld voor rapportage. Indien vervolgens archeologische sporen worden aangetroffen, waarvan men redelijkerwijs kan vermoeden dat het gaat om een zaak van algemeen belang wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde, dient deze vondst verplicht gemeld te worden bij de Rijksdienst. Indien noodzakelijk kan dan alsnog professioneel archeologisch onderzoek afgedwongen worden.

Toelichting

Concept selectiebesluit door het bevoegd gezag

Op basis van de gegevens van het vooronderzoek stelt de uitvoerder van het onderzoek een waardering op. Het bevoegd gezag kan deze waardering gebruiken bij het nemen van een selectiebesluit. Als het bevoegd gezag concludeert dat de vindplaats behoudenswaardig is, zal men moeten bekijken of de ruimtelijke plannen zodanig kunnen worden aangepast dat behoud van de vindplaats mogelijk is. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat uit van behoud van het bodemarchief *in situ* (ter plekke, dat wil zeggen in de bodem). Is dit niet realiseerbaar, dan dient de aanwezige, als behoudenswaardig gewaardeerde, vindplaats te worden onderzocht. Meestal betekent dat een opgraving als definitieve beheersmaatregel. Als de archeologische vindplaats niet behoudenswaardig wordt bevonden kan het terrein worden vrijgegeven voor de realisatie van de plannen (=negatief selectieadvies). Zelfs dan is het in sommige gevallen overigens nog aan te bevelen amateur-archeologen onderzoek te laten doen; dit kan alleen bij vindplaatsen met een negatief selectieadvies.

Het al of niet opvolgen van een selectieadvies door de archeologisch uitvoerder is een beleidsbesluit, dat is voorbehouden aan het bevoegde gezag. Het selectiebesluit kan dan ook afwijken van het selectieadvies. Onder de huidige wetgeving is niet geregeld welke overheid een selectiebesluit moet nemen, nog hoe dat besluit eruit moet zien. Een overheid kan een (selectie)besluit nemen voor de archeologie in het eigen grondgebied en daaraan voorwaarden verbinden. Dat kan in het kader van haar wettelijke taken of op basis van een speciale archeologieverordening. Daarbij is het wel van belang dat deze overheid een eigen archeologiebeleid voert, zich bij de besluitvorming baseert op adequaat uitgevoerd vooronderzoek en zich laat adviseren door een daartoe gekwalificeerd archeoloog. Dit is in overeenstemming met de richtlijnen van de Vereniging Nederlandse Gemeenten.¹

Bij ruimtelijke planvorming en ingrepen kan de nieuwe archeologiewetgeving en de beleidsmatige vertaling ervan door de gemeente grote financiële en/of organisatorische consequenties hebben. Niet alleen voor de gemeente zelf, maar ook voor grondeigenaren en -gebruikers, planmakers en initiatiefnemers van bodemingrepen. Gezien de grote financiële, planologische en cultuurpolitieke consequenties die aan archeologische selectiebesluiten verbonden kunnen zijn, is het van het grootste belang dat dit soort besluiten op een zorgvuldige, transparante, rechtvaardige en rechtmatige wijze tot stand komen. In ieder geval staan selectiebesluiten open voor beroep- en bezwaar.

Kwaliteit

¹ Handreiking Valletta, VNG 2009

Bij het nemen van het selectiebesluit wordt er van uitgegaan dat de kwaliteit van het archeologisch selectieadvies gewaarborgd is. Dit betekent dat het selectieadvies moet zijn opgesteld (en gecontroleerd) door een senior archeoloog. Een ander uitgangspunt is dat het gehele proces voorafgaand aan het archeologische selectieadvies volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) is verlopen. Dat wil zeggen dat er in het geval van gravend onderzoek een Programma van Eisen (PvE) moet zijn geweest. Een PvE moet bovendien goedgekeurd zijn door het bevoegd gezag. Wanneer de opsteller van het PvE ook de uitvoerder is, moet het plan beoordeeld worden door een onafhankelijk senior archeoloog. Dit kan een archeoloog zijn die aan uw gemeente verbonden is, een archeoloog die werkzaam is bij de provincie of het rijk of een senior archeoloog bij een andere instelling dan de opsteller/uitvoerder.

Beleidskader

Het nationale beleid voor de archeologische monumentenzorg staat in het teken van het behoud en het beheer van het archeologische erfgoed. De archeologische belangen vinden wettelijke bescherming in de Monumentenwet 1988 en het Europese Verdrag van Valletta (1992). Op gelijke voet staat het streven naar het gebruik van het archeologische erfgoed als inspiratiebron voor de ruimtelijke inrichting van ons land. Dit beleid geldt voor alle cultuurhistorische waarden, dat wil zeggen voor zowel archeologische als voor historisch geografische en historisch bouwkundige waarden (Nota Belvedere 1999). Op 1 september 2007 is de wet op de archeologische monumentenzorg in werking getreden. Deze wet omvat een wijziging van de Monumentenwet 1988 en is ook gericht op de implementatie van het genoemde verdrag. Dit betekent dat gemeenten verplicht zijn in de voorbereidingsfase van een nieuw bestemmingsplan of projectbesluit archeologisch onderzoek te laten uitvoeren. Gemeenten dienen ook aan te geven welke conclusies zij aan de onderzoeksresultaten verbinden. De archeologische onderzoeksresultaten krijgen vervolgens hun vertaling in het bestemmingsplan of projectbesluit.

Het beleid voor de archeologische monumentenzorg van de provincie Noord-Brabant sluit op hoofdlijnen aan op het nationale beleid voor de archeologische monumentenzorg. In het streekplan 2002 is in overeenstemming met voornoemde regelgeving bepaald dat bij ruimtelijke plannen rekening moet worden gehouden met bekende en te verwachten archeologische waarden. Het uitgangspunt hierbij is dat het archeologisch erfgoed moet worden beschermd op de plaats waar het wordt aangetroffen.

Advies Archeologische Monumentenzorg: Beoordeling van een Archeologisch Rapport

Bevoegd gezag: Gemeente Son en Breugel
Dhr. M. Farla
Postbus 8
5690 AA Son

Datum: 11-3-2010

Locatie: Plangebied Son, Ikea Ekkersrijt, gemeente Son en Breugel

Project: *Gemeente Son en Breugel. Plangebied Son, Ikea Ekkersrijt. Archeologisch inventariserend veldonderzoek (karterende fase), D.F.A.E. Voeten (BAAC rapport V-09.0289), februari 2010, Den Bosch.*

Van: Samenwerkingsverband Regio Eindhoven
Milieudienst
Mevr. Drs. Ria Berkvens
Tel. 040-2594780
E-mail: R.Berkvens@milieudienst.sre.nl

Inleiding

Op 25-2-2010 hebben wij van de gemeente Son en Breugel opdracht gekregen om het rapport *Gemeente Son en Breugel. Plangebied Son, Ikea Ekkersrijt. Archeologisch inventariserend veldonderzoek (karterende fase)*, D.F.A.E. Voeten (BAAC rapport V-09.0289), februari 2010, Den Bosch, te beoordelen.

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het aanvullen en toetsen van het verwachtingsmodel, zoals opgesteld in het eerder uitgevoerde bureauonderzoek². Het inventariserend veldonderzoek gebeurt middels waarnemingen in het veld, en tevens worden grondboringen uitgevoerd om de intactheid en de opbouw van het bodemprofiel te beoordelen en (extra) informatie te verkrijgen over bekende dan wel nieuw te ontdekken archeologische waarden binnen het plangebied.

Samenvatting van het plan en het rapport

Onderzoekskader RO: Bestemmingsplanwijziging Grootte plan- en onderzoeksgebied: ca. 0,5 ha Onderzoekperiode: 21-9-2009 (veldwerk) Opdrachtgever: Ikea Opdrachtnemer: BAAC

De aanleiding voor het onderzoek wordt gevormd door de voorgenomen uitbreiding in noordelijke en oostelijke richting van de Ikea vestiging in het plangebied op bedrijventerrein Ekkersrijt, waarvoor een bestemmingsplanwijziging nodig is. De bij deze werkzaamheden te verwachten bodemverstoring

² Hagens, D.T.P., 2007: *Bureauonderzoek. IKEA Ekkersrijt te Son, gemeente Son en Breugel*, d.d 20 december 2007, Weert. IKEA, Ekkersrijt, gemeente Son en Breugel, *Inventariserend veldonderzoek (IVO-O); Geofysisch onderzoek en karterend booronderzoek (Archeopro Archeologisch Rapport nr 832)*, auteur R. Exaltusen J. Orbons, conceptversie d.d. 11 juli 2008.

bedraagt 75 centimeter –mv (onder het maaiveld). Momenteel wordt het plangebied gebruikt als parkeerplaats.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied is gelegen op een glooiing van een beekdal (Groote Beek) bedekt met een hoge zwarte enkeerd (plaggendeek). Het hooghuis van goed Kemenade is op de Archeologische Monumentenkaart aangegeven als een monument van hoge archeologische waarde (AMK 5230). Het hooghuis ligt echter iets noordelijker dan op de AMK staat aangegeven. Verdere archeologische vondsten uit het plangebied zelf ontbreken; aansluitend op het IKEA terrein, ten zuidoosten van het plangebied is in 2006, 2007 en 2008 archeologisch onderzoek uitgevoerd door de archeologische dienst van de gemeente Eindhoven ivm de aanleg van het nieuwe knooppunt Ekkersrijt. Hierbij werd een uitgebreid en belangwekkend nederzettingsterrein uit de Bronstijd blootgelegd. Ook werden binnen het archeologisch monument sporen van een gracht en paalresten aangetroffen.

Sinds de aanleg van het bedrijventerrein is de grond in het plangebied aanzienlijk opgehoogd, waardoor van de lage ligging van het goed in het beekdal weinig meer zichtbaar is. Op de huidige AHN-kaart is dan ook geen hoogteverschil meer waar te nemen binnen het terrein. Uit het bureauonderzoek bleek ook dat eventueel aanwezige resten ter plaatse van de parkeerplaats zijn afgedekt door een laag gestort puin en asfalt met een dikte van circa 20cm. De verstoring van de onderliggende bodem en mogelijke resten is dan ook waarschijnlijk minimaal. Bij het veldonderzoek van ArcheoPro werd bevestigd dat de bovenste één tot anderhalve meter van het opgeboorde materiaal over het geheel genomen uit opgebracht/verstoord zand bestond. Hieruit werd geconcludeerd dat op het noordwestelijke deel van het plangebied een natte laagte heeft gelegen.

Bij het huidige booronderzoek werden in het onderzoeksgebied 4 boringen geplaatst met een 15 cm edelmanboor, waarna het opgeboorde materiaal gezeefd wordt met een zeef met een maaswijdte van 3 millimeter. De boringen zijn uitgevoerd tot een diepte van maximaal 2,10 meter – mv. Uit de AHN blijkt dat het plangebied nagenoeg horizontaal is gelegen op een hoogte van circa 15,40 meter + NAP. Bij de aanleg van de parkeerplaats is het betreffende perceel vermoedelijk geëgaliseerd. Door de aanwezige verharding in de vorm van een asfaltdek waren aan het maaiveld geen aanwijzingen zichtbaar die zouden kunnen duiden op de aanwezigheid van archeologische resten in de bodem.

Uit het booronderzoek blijkt dat het plangebied zich bevindt in een beekdalafzetting, waarin zich een min of meer humeus pakket, vermoedelijk een opgehoogde akkerlaag heeft gevormd. Nergens is een goed ontwikkelde B- of E-horizont waargenomen. Ter hoogte van boring 3 en 4 is gebleken dat de bodem (sub)recent verstoord is tot een diepte van minimaal 1,50 meter – mv. In boring 1 en 2 is onder het ophoogpakket, op een diepte van circa 65 centimeter, een begraven A-horizont aangetroffen die door verstoring gehomogeniseerd lijkt te zijn, en bovendien vrij is van archeologische indicatoren. De natuurlijke ondergrond bestaat uit lichtgroene siltige of zandige klei, de beekdalafzetting. Tijdens het veldonderzoek zijn in boring 1, 2 en 4 fragmenten van relatief zachte, met name lichtrode baksteen aangetroffen in de beekbedding. Hoewel baksteen moeilijk te dateren is wordt in dit geval op basis van de structuur vermoed dat deze baksteen dateert van vóór 1900.

Gezien de dikte van het ophoogpakket in het plangebied, te weten minimaal 60 centimeter, en de verwachte bodemverstoring bij de voorgenomen ontwikkeling van circa 75 centimeter, is verstoring van eventuele archeologische resten in de substantieel dieper gelegen natuurlijke ondergrond uitgesloten. Intacte archeologische resten uit alle perioden tot aan de middeleeuwen worden verwacht onder of onderin de (intacte) venige akkerlaag, hetgeen in dit geval betekent dat deze niet bereikt zullen worden bij de voorgenomen bouwactiviteiten. In de A-horizont zijn geen relevante indicatoren aangetroffen, er is dus geen reden om aan te nemen dat zich hier archeologische resten bevinden. Op grond van bovenstaande conclusies adviseert BAAC bv dat een archeologisch vervolgonderzoek voor het plangebied Ikea Ekkersrijt te Son niet noodzakelijk is.

Beoordeling

Het rapport is helder qua opzet en goed leesbaar. Het rapport voldoet grotendeels aan de kwaliteitseisen (KNA 3.1) van de archeologische monumentenzorg. Ten aanzien van het karterend booronderzoek zijn op zich de juiste methoden toegepast en is deze KNA-conform uitgevoerd. De boorstaten zijn inzichtelijk evenals de beschrijving daarvan. Het kaartmateriaal biedt voldoende onderbouwing bij de tekst.

Wij kunnen ons vinden in het advies om geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren. De reden hiervoor is echter niet gebaseerd op de als laag geïnterpreteerde verwachting, maar op de beperkte oppervlakte van de verstoring. In onze ogen is de lage ligging en het ontbreken van archeologische vondsten namelijk geen argument om de archeologische verwachting naar beneden bij te stellen. De kans dat spaarzame vondsten (er is geen indicatie voor een vondstlaag) maar ook sporen gemist worden in de boringen, is namelijk erg groot. Het is dan ook nog steeds aannemelijk dat hier sporen van bewoning, economische activiteiten en allerlei andere gebruikssporen aanwezig zijn. Dat geldt vooral voor het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied, waar nog een intacte bodem aanwezig is.

Verder hebben wij nog een aantal opmerkingen op het rapport, die wij graag in een definitieve versie verwerkt zien:

- De verwachting zoals opgesteld in het rapport van Synthesgra ontbreekt in de tekst. Dit moet alsnog worden opgenomen. Hier is namelijk de onderbouwing voor het vervolg op gebaseerd. Bovendien dient bij het interpreteren van de veldresultaten hiernaar teruggekoppeld te worden.
- P. 6: laatste deel van de eerste alinea is niet te begrijpen. Waar komt de argumentatie voor een lage verwachting vandaan?
- P. 7: hier wordt de veldmethode onderbouwd aan de hand van de specifieke verwachting voor het gebied. Dat zou zijn vanaf de steentijd. Echter uit het bureauonderzoek van Synthesgra blijkt dat hier vooral sporen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd worden verwacht: Het kan niet worden uitgesloten dat de resten van het hooghuis (ook) in het noordwestelijke deel van het goed kunnen hebben gelegen. Het perceel ten noorden van de Mestweg werd in de 18e eeuw immers verdeeld, waardoor de oorspronkelijke ligging van de in 1824 gebouwde boerderij niet exact te achterhalen is. Concluderend kan worden gesteld dat de eventueel aanwezige resten van het hooghuis waarschijnlijk onder de huidige parkeergarage liggen in het noordoostelijke deel van het goed ter Kemenade. Een andere mogelijkheid is het noordwestelijke deel. Afgezien van deze resten kunnen nog andere bouwhistorische resten aangetroffen worden ten zuiden van de Mestweg, ter plaatse van de huidige parkeerplaats. Op bijlage 1 is weergegeven waar in circa 1700 en in circa 1832 de boerderijen en woonhuizen zich bevonden. In de meeste gevallen direct langs de voormalige Mestweg. Graag dus aanpassen en tevens de verwachting tav sporen uit de Brons- en IJzertijd hierin meenemen, gezien de resultaten van het archeologisch onderzoek van afgelopen jaren op het nieuwe verkeersknooppunt door de archeologische dienst van de gemeente Eindhoven.
- Onder 2.3.3: waarom is het onwaarschijnlijk dat de baksteenfragmenten tot een gebouw uit de directe omgeving afkomstig zijn? Ons lijkt het juist dat de enige herkomst van de bakstenen huize Kemenade moeten zijn. Wat is uw verklaring? En verder wordt gezegd dat de beekbedding te nat zou zijn voor bewoning. Dat strookt echter niet met de eerder in het bureauonderzoek geformuleerde archeologische verwachting voor het plangebied. Daarnaast is er juist ook een verwachting op andere fenomenen; denk aan voorden, bruggen, grachten, sporen van economische activiteiten, etc.. (zie ook onder 2.4)
- Onder 2.4: hier wordt aangegeven dat de humeuze zandlaag (de begraven A-horizont) die in boring 1 en 2 is aangetroffen geen esdek is. Wat het wel is, ontbreekt in de interpretatie. Betreft het hier een akkereerd of lage enkeerd bodem?
- Op p. 12 en 13 wordt gesproken over ploegactiviteiten. Dit komt uit de lucht vallen; in de beschrijving van de boringen wordt daar namelijk niet over gerept. Graag dus aanpassen.

Advies

Met inachtneming van bovenstaande opmerkingen stemmen wij in met het rapport *Gemeente Son en Breugel. Plangebied Son, Ikea Ekkersrijt. Archeologisch inventariserend veldonderzoek (karterende fase)*, D.F.A.E. Voeten (BAAC rapport V-09.0289), februari 2010, Den Bosch. Wij adviseren bovenstaande opmerkingen waar mogelijk te verwerken in het definitieve rapport.

De reden om geen vervolgonderzoek uit te voeren zal verder worden verwoord in het te nemen selectiebesluit door de gemeente Son en Breugel.

BIJLAGE 1

Toetsingsprocedure

Rapportages worden door de SRE Milieudienst getoetst aan de in de archeologische monumentenzorg voorgeschreven kwaliteitsnormen en aan de in de beroepsgroep gangbare gedragscodes m.b.t. onafhankelijkheid en proportionaliteit. De conclusies en aanbevelingen zijn getoetst aan de verwachte waarde van de locatie en aan de verhouding tot de bestaande en de te verwachten verstoring van het bodemarchief. Indien deze toetsing leidt tot aanbevelingen om het rapport te verbeteren, hebben deze aanbevelingen alleen betrekking op meetbare kwaliteitsaspecten en niet op zaken die binnen het domein van de integriteit en wetenschappelijke verantwoordelijkheid van de rapporteur vallen. Selectie- en beleidsadviezen van de toetser zijn onderscheiden van die van de auteur van het rapport.

Bij de toetsing is – waar nodig – gebruik gemaakt van de volgende documenten:

- RACM database Archis II
- Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1
- Checklist SIKB beoordeling IVO verkennend, karterend en waarderend
- Checklist SIKB beoordeling PvE
- Leidraad Archeologische Standaard Boorbeschrijving
- Leidraad Archeologisch Onderzoek Beekdalen
- Leidraad IVO Karterend Booronderzoek
- Minimum- en onderzoekseisen Provincie Noord-Brabant t.b.v. archeologisch vooronderzoek in de vorm van inventariserend en waardestellend boor- en proefsleuvenonderzoek (versie 02/01/2007)
- Nationale Onderzoeksagenda Archeologie
- MemoRIA 6 en 8
- Literatuur m.b.t. de regio voorzover die aanwezig is in de bibliotheek van het Archeologisch Centrum in Eindhoven
- Gedragscode van de Vereniging van Nederlandse Archeologen